

Сопівник Руслан Васильович – доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки гуманітарно-педагогічного інституту Національного університету біоресурсів і природокористування України.

E-mail: rvsop@meta.ua

Sopivnyk Ruslan Vasyliovych - Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Pedagogy of the Faculty of Humanities and Pedagogy of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine.

E-mail: rvsop@meta.ua

УДК 37:316.356.2 – 056.26

СПІВПРАЦЯ БАТЬКІВ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ТА ВЧИТЕЛІВ В АМЕРИКАНСЬКІЙ ОСВІТНІЙ СИСТЕМІ

М. О. Сяба

В статті розглядаються особливості співпраці батьків, які мають дітей з особливими потребами, та вчителів в американській освітній системі. Значна увага приділяється ролі батьків та їхньому активному залученню до навчального процесу дитини з особливими потребам. У статті зазначається, що саме спільна праця батьків та вчителів призведе до гармонійного розвитку дитини.

Ключові слова: співпраця, діти з особливими потребами, сім'я.

Постановка проблеми. Проблема співпраці сім'ї та школи займає важливе місце у американській освітній системі. Батьки та вчителі не завжди знають, як правильно взаємодіяти, щоб досягнути певних позитивних результатів у розвитку дитини з особливими потребами. Проблему співпраці батьків та вчителів вивчали наступні американські вчені: Пеггі Детмер, Лінда Терстон, Ен Накендоффель, Норма Дік, Мерлін Френд, Лінн Кук, Шамбергер та Карол Кохар-Брайн.

Мета статті. Розглянути особливості співпраці батьків, які мають дітей з особливими потребами, та вчителів, виділити основні моменти спільної взаємодії та охарактеризувати рівні даної співпраці.

Теоретичний аналіз проблеми. Сучасна американська освітня філософія орієнтується на особистості дитини та на положенні, що

батьки – це перші та головні вчителі дитини. Дедалі більше педагогів з повагою ставляться до навчального процесу, який відбувається вдома, та будують свою роботу з урахуванням інтересів дітей та їхніх родин. Оскільки до загальноосвітніх закладів почали залучати дітей з особливими освітніми потребами, постійна співпраця з їхніми сім'ями набуває сьогодні ще більше значення. У процесі навчання учнів дуже важливо враховувати інтереси, пріоритети та переживання їхніх сімей. Батьки дітей з різними видами порушень повинні співпрацювати з вчителями та іншими фахівцями під час розробки та реалізації навчальних планів, їх адаптації для дітей з особливими потребами та організації навчального середовища.

Сім'я є головним осередком, який визначає та підтримує суспільство. Це група індивідів, які існують для того, щоб задовольнити колективні та особисті потреби членів сім'ї. Підтримувати здорові партнерські стосунки – це одне з найголовніших завдань шкіл та інших навчальних закладів. Якщо не будуть налагоджені міцні партнерські стосунки з сім'ями, то тоді не буде ніякої співпраці.

Перш за все, американські учні – це члени сім'ї, а потім вже члени шкільних закладів. Сім'я має довготривалий та сильний вплив на розвиток учнів, які навчаються у навчальних закладах. Таким чином, треба пам'ятати, що сім'я є надійним фундаментом для побудови співпраці між батьками та вчителями.

В американському освітньому просторі термін партнерство стосується в більшій мірі саме дітей з особливими потребами, їхніх батьків, спеціалістів та вчителів. Отже, партнерство – це взаємодія батьків дитини з особливими потребами та спеціалістів, які беруть участь у її вихованні та навчанні (вчителі, соціальні робітники, лікарі). Така взаємодія повинна базуватися на рівності всіх, хто залучені до процесу виховання дитини з особливими потребами. Партнерство може мати різні форми, але повинно враховувати усі сфери знання та навиків, які знадобляться для досягнення єдиної мети, яка полягає у гармонійному розвитку дитини з особливими потребами.

У партнерстві вся діяльність та усі рішення мають бути спільними. Сама діяльність може бути різною, наприклад: обмін інформацією про стан здоров'я дитини чи повне включення батьків у процес виховання їхньої дитини.

Розглянемо основні принципи педагогічної діяльності, які орієнтуються на інтереси сім'ї:

• Визнання того, що сім'я є елементом стабільності в житті дитини, в той час як педагоги можуть весь час змінюватися.

• Ефективне співробітництво педагогів з батьками та іншими фахівцями.

• Регулярний обмін з батьками повною та неупередженою інформацією стосовно розвитку та їхніх дітей.

• Запровадження в навчальному закладі політики та системи послуг, які забезпечують сім'ям необхідну емоційну та фінансову підтримку.

• Розуміння й урахування потреб дітей під час розробки навчальних та інших програм.

• Заохочення та створення умов для взаємної підтримки батьків.

• Розуміння унікальності кожної сім'ї, повага до різних методів навчання та виховання дітей, що застосовуються батьками.

• Турбота про те, щоб послуги, які надаються певним родинам, були комплексними, добре скоординованими, гнучкими, доступними та відповідали потребам кожної родини [1].

Створення позитивної атмосфери у дитячому середовищі є важливим елементом даної співпраці. У класах чи групах (школах чи дитячих садках), де навчаються та виховуються діти з різними рівнями розвитку та здібностями, педагоги мають підтримувати один одного у застосуванні найефективніших стратегій навчання. Якщо у навчальному закладі створена доброзичлива, невимушена атмосфера, якщо там визнають унікальність кожної людини (як педагога, так і дитини) та намагаються підтримати цю людину у всіх її починаннях, то це підвищує ефективність навчання та сприяє гармонійному розвитку особистості.

Навчально-виховний заклад має стати рідним для учнів та їхніх родин. Батьки будуть почуватися спокійніше, якщо їх будуть залучати до навчально-виховного процесу. Постійна соціальна взаємодія за різних умов та обставин, в різних ситуаціях зближує учнів, вчителів та батьків, виробляє співпереживання, прихильність один до одного, усвідомлення індивідуальності кожної людини та відчуття захищеності.

Батьки та спеціалісти повинні вийти на діалог. Діалог, в свою чергу, не включає лише прості питання та відповіді. Для побудови діалогу між батьками та спеціалістами (вчителями), необхідно відповісти на такі питання: Яка проблема є головною? Чого ви прагнете досягти? Які потреби має дитина? Що для вас є найважливішим у вихованні? Які методи ви вже використовували, щоб вирішити

проблеми? Чи досягли ви поставлених цілей? Як саме спеціалісти можуть допомогти батькам? (надати інформацію про розвиток дитини з особливими потребами, пояснити незрозумілі моменти, висловити свою точку зору з приводу розвитку дитини, разом спробувати вирішити наявні проблеми, оцінити успіхи дитини, вміти вислухати батьків та дитину) [3].

Існують різні рівні взаємодії між батьками та спеціалістами. Згідно з інформацією, яка опублікована на сайті Небраського інституту, розрізняють чотири рівня:

1. Рівень спільної діяльності (формальні бесіди про роботу та послуги, які були надані дитині).

2. Рівень кооперативної роботи (розмови про наявні проблеми, надання застережень).

3. Рівень координаційної роботи (проводяться бесіди про конкретні проблеми дитини з особливими проблемами, готовність надавати нові ідеї та пропозиції, розподілення на виконання певних ролей у процесі виховання дитини).

4. Рівень співпраці (партнерство, відкритість до втілення нових ідей щодо розвитку дитини, потреба в допомозі та надання певної допомоги, наявність довіри та поваги між батьками та спеціалістами) [7].

Батьки та спеціалісти мають різні рівні співпраці, бо по-різному взаємодіють та неоднаково довіряють один одному. Чим більше часу відводиться на таку взаємну працю, тим кращі результати. Також все залежить від готовності батьків та спеціалістів до такого партнерства.

Для того, щоб покращити взаємодію між батьками дітей з особливими потребами та спеціалістами (вчителями, лікарями, вихователями та іншими) треба зробити наступні кроки:

1. Стати друзями, краще познайомитися з тими людьми, з якими будете працювати, домовитися про подальші зустрічі.

2. Обговорювати разом усі проблеми, які виникають у процесі розвитку дитини з особливими потребами, ділитися новими ідеями та пропозиціями, досвідом та добутими знаннями щодо виховання дитини з особливими потребами.

3. Визначити спільні інтереси та бажання, розподілити ролі та обов'язки у процесі виховання дитини.

Програма раннього втручання заснована на рівноправному партнерстві з батьками та командній формі праці. Дане партнерство полягає, в першу чергу, в визнанні батьками визначальної ролі щодо

розвитку своєї дитини. Завдання фахівців полягає в підтримці та зміцненні компетентності батьків. Стосунки партнерства базуються на взаємній довірі, повазі та готовності до ведення діалогу [2].

Існує три основних фактори, які допомагають школі залучати батьків до активної участі в ухваленні всіх рішень, що стосуються дитини з особливими потребами: сприятлива атмосфера у навчальному закладі (дружній колектив та взаємодопомога у складних питаннях); постійне двостороннє спілкування між родиною та школою; сприйняття батьків, як колег [5].

Для вчителів та інших спеціалістів практика роботи з сім'єю означає: визначення цілей, шляхи їх досягнення та постійних взаємозв'язок з родинами. Все вищезазначене підвищує вірогідність отримання бажаних результатів, впевненість та компетентність, здатність батьків ухвалювати рішення стосовно їхньої дитини та всієї родини упродовж усього життя. Педагоги мають бути підготовлені до роботи з усіма членами родини. Батьки також мають бути готовими до співпраці зі школою. Батьки беруть участь в освіті дітей, якщо вони залучені до цієї важливої роботи, відчують, що можуть бути корисними для своєї дитини, усвідомлюють, що школа спонукає їх до цього залучення. Дані фактори є найважливіші в усвідомленні батьками своєї ролі та власної ефективності. Ступінь задоволення батьків стосовно включенням їхніх дітей у загальноосвітній простір безпосередньо пов'язаний з розумінням школою особливостей порушень розвитку дітей та їхніх потреб, з мірою здійснення пристосувань середовища та з готовністю школи працювати з батьками.

Сім'ї, де є діти з особливими потребами, несуть відповідальність за їхній гармонійний розвиток упродовж усього життя. Одне з найважливіших завдань вчителів – це допомога батькам повірити в себе, у свої власні сили для подолання проблем. Вчителі повинні знаходити індивідуальний підхід до кожної сім'ї, оскільки кожна сім'я має свої потреби, можливості та пріоритети. Одні сім'ї потребують більшої підтримки, другі – меншої.

Завдяки підтримці навчального закладу батьки отримують необхідний досвід та починають бути менш залежними від фахівців, приймають рішення стосовно догляду за дітьми з особливими потребами. Важливо, щоб у навчальному закладі були різні види спілкування та взаємодії між сім'ями та школою. Спілкування може відбуватися в письмовій чи усній формах. По мірі налагодження постійного спілкування сім'ї набувають певного педагогічного досвіду,

покращуються знання та вміння, підвищується самоповага батьків. Спілкування повинно бути постійним та відкритим, бо саме воно відіграє важливу роль в процесі співпраці між батьками та іншими фахівцями. Батькам важливо надавати повну інформацію стосовно розвитку їхніх дітей. Фахівці чи вчителі не повинні приховувати нічого від батьків, бо будь-які недомовки можуть, в значній мірі, вплинути на подальший розвиток дитини. Чесність повинна бути ключовою ланкою спілкування.

Також, спілкування включає тактовність з боку співрозмовників. Фахівці та вчителі повинні уникати професійної термінології в процесі спілкування з батьками. Їхні вислови повинні бути зрозумілими та чіткими.

Вміння вислухати є важливою складовою спілкування між батьками та іншими фахівцями. Кожен повинен поважати думку іншого та вміти проаналізувати її, а не нав'язувати свої бачення. Вислухуючи один одного, батьки та вчителі можуть прийти до спільного рішення будь-яких проблем, які можуть виникнути в процесі виховання дитини з особливими потребами.

Зацікавленість також впливає на процес формування тісної співпраці між батьками та іншими фахівцями, бо вона вимагає виконання певних обов'язків та серйозне ставлення до процесу виховання та навчання дитини з особливими потребами. Фахівці та вчителі повинні глибше проникати у проблеми сім'ї, де є діти з особливими потребами, та намагатися надати суттєві поради щодо вирішення даних труднощів. Батьки, в свою чергу, повинні бути готові прислухатися до даних порад та намагатися зробити все можливе, щоб уникнути у подальшому даних проблем.

Більш того, вчитель чи інший фахівець повинен стати другом родини, тобто відношення повинні бути відкритими та щирими. Вони не повинні спілкуватися тільки в межах навчального закладу, але і поза його межами. Наприклад, батьки можуть запросити вчителів чи інших фахівців на день народження дитини з особливими потребами, що посприє зміцненню відношень між батьками та іншими фахівцями.

Наступна важлива складова побудови співпраці між батьками та іншими фахівцями – це рівність всіх сторін даної співпраці [6]. Батьки повинні відчувати, що вчителі та фахівці спілкуються з ними на рівних, не вказуючи на свій статус чи положення у суспільстві. Вчителі та інші фахівці не повинні з високою дивитися на батьків дітей з особливими

потребами, бо батьки цінують саме простоту та відкритість вчителів та інших фахівців.

Фахівці, в свою чергу, повинні надихати батьків брати активну участь в процесі виховання та навчання дитини з особливими потребами. Вони також повинні прислуховуватися до думки батьків та підтримувати їхні ініціативи щодо покращення процесу виховання. Батьки повинні бути залучені до процесу прийняття рішень стосовно методів та програм навчання їхніх дітей. Повинен відбуватися взаємний обмін ідеями, думками та пропозиціями щодо вдосконалення методик виховання та навчання.

Але у цих відношеннях можуть з'явитися дві крайності: повна залежність батьків від вчителів чи, навпаки, їх повна незалежність. Тому, необхідно триматися золоті середини, а для цього потрібно допомогти батькам відчувати, що вони є одним з провідних елементів процесу виховання дитини.

Засвоєння певних навичок є також одним з ключових моментів співробітництва між батьками та іншими фахівцями. Батьки дуже цінують професіоналізм вчителів чи інших фахівців, які здатні вказати та допомогти розкрити приховані здібності їхніх дітей. Вони також звертають увагу на те, чи спроможній той чи інших фахівець або вчитель пристосуватися до змін, які відбуваються у програмі навчання, та чи прагне він самовдосконалитися та пізнавати щось нове, шукати нові підходи до процесу виховання дітей з особливими потребами.

Набуті навички повинні задовольняти потреби дитини з особливими потребами. Важливо мати бажання засвоювати нові методи та засоби виховання дітей даної категорії. Повага, некритичне ставлення та співчуття є запорукою добрих стосунків між сім'єю та школою.

Батьки є головними наставниками своїх дітей, тому, вони мають право на особливу увагу та повагу з боку професіоналів. Вчителі можуть в значній мірі допомогти батькам правильно виховувати дітей з особливими потребами. Багато батьків дітей з певними вадами спочатку приховують свій гнів, образу чи розпач, але, зрозумівши, що вчителі переймаються їхніми переживаннями та труднощами, вони швидко йдуть на контакт.

Вчителі повинні позитивно та відверто ставитися до батьків, незалежно від їхніх особистих якостей. Якщо вчителі не дають оцінок, не критикують, але делікатно та без будь-якого тиску заохочують батьків до прийняття власних рішень, імовірність позитивного

результату збільшується в багато разів. Якщо вчителі не схвалюють дії батьків стосовно дитини з особливими потребами, це може спричинити відчуженість та опір з боку батьків.

Вчителі повинні враховувати сімейні обставини, співчувати родинам та відповідним чином демонструвати все це під час спілкування. Спостерігаючи за реакцією батьків, вчитель може визначити ефективність свого співчуття.

Висновки. Батьки проводять з дітьми багато часу та краще знають їхні характери та поведінку. Тому, саме батьки є експертами з тих питань, що стосуються їхніх дітей. Вчителі є експертами з питань розвитку та освіти дітей в цілому. Коли вчителі та батьки співпрацюють дуже активно, їхні знання та ресурси подвоюються, що позитивно впливає на розвиток дитини з особливими потребами.

Коли батьки стають активними членами команди, навчальна програма дитини з особливими потребами стає більш насиченою та ефективною. При пасивній позиції батьків навчальні програми дітей, здебільшого, набувають компромісного характеру.

Література

1. Friend, M., Cook, L., Hurley-Chamberlain, D., & Shamberger, C. (2010). Teaching: An illustration of the complexity of collaboration in special education. *Journal of Educational & Psychological Consultation*, 20(1), 9-27.
2. Collaboration, Consultation and Teamwork for Students with Special Needs (6th Edition): Peggy Dettmer, Linda P. Thurston, Ann P Knackendoffel, Norma J. Dyck (2008).
3. Inclusive Schools in Action: Making Differences Ordinary-James McLeskey and Nancy Waldron (2000).
4. Collaboration and System Coordination for Students with Special Needs: From Early Childhood to the Postsecondary Years (1st Edition), Carol A. Kochhar-Bryan (2007).
5. The Special Educator's Guide to Collaboration: Improving Relationships With Co-Teachers, Teams, and Families (2nd Edition), Sharon F. Cramer (2006).
6. Interactions: Collaboration Skills for School Professionals, Student Value Edition (7th Edition), Marilyn Friend, Lynne Cook (2012).
7. <http://ifspweb.org/relationships.html>

СОТРУДНИЧЕСТВО РОДИТЕЛЕЙ ДЕТЕЙ С ОСОБЕННЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ И УЧИТЕЛЕЙ В АМЕРИКАНСКОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЕ

М.А. Сяба

В статье рассматриваются особенности сотрудничества родителей, у которых есть дети с особенными потребностями, и учителей в американской образовательной системе. Значительное внимание уделяется роли родителей и их активному привлечению к процессу обучения ребенка с особенными потребностями. В статье обращается внимание на то, что именно совместный труд родителей и учителей приведет к гармоничному развитию ребенка.

Ключевые слова: сотрудничество, дети с особенными потребностями, семья.

COLLABORATION BETWEEN PARENTS OF CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS AND TEACHERS IN AMERICAN EDUCATION SYSTEM

M.O. Syaba

This article deals with peculiarities of collaboration between parents who have children with special needs and teachers in American education system. Much attention should be paid to the role of parents and their active involvement in school process of their child with special needs. This article reveals that it is collaboration between parents and teachers that will result in harmonious development of their child.

Key word: collaboration, children with special needs, family.

Сяба М.О. – аспірант кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м.Луганськ, Україна).

E-mail: mariela22@mail.ru

Syaba M.O. – a postgraduate student of Pedagogy Department of East-Ukrainian National University named after Volodymyr Dahl (Lugansk, Ukraine).

E-mail: mariela22@mail.ru

УДК 37.034:27

ВИТОКИ ДУХОВНОСТІ В ТРАДИЦІЙНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ВИХОВАННІ

Т. Д. Тхоржевська

У статті на основі аналізу сімейного православного виховання як одного з проявів традиційного християнського сімейного виховання в Україні розкриваються традиційні витoki духовності українців.

Ключові слова: духовність, українська сім'я, православне виховання, ієрархія, віра, церква, духовне життя.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Усе починається в сім'ї й від сім'ї: перший дотик, перший погляд, перше слово, перший крок. І життєвий напрям, у якому закрокує дитина, теж задається в сім'ї. Традиційно розуміння освячення життя Духом Святим є невід'ємною складовою світогляду християнина, яке закладається в сім'ї. Радянська влада доклала надзвичайних зусиль, щоби українська сім'я забула традиційний шлях в напрямку до Бога, на якому поняття духовності було невідривне від поняття «Святий Дух».

Сім'я – основа суспільства, а отже, стан сімейних стосунків регулює всі подальші відносини, є камертоном, який налаштовує все суспільне життя на той чи інший лад. Зворотній вплив суспільства на сім'ю є не менш сильним: хворе суспільство заражає кожен окрему сім'ю своїми хворобами, робить її залежною й кволюю.

Підірвавши традиційні підвалини християнського розуміння життя, радянська світська педагогіка, тим не менш, не позбулася ключової для християнського виховання категорії духовності. За роки радянської влади стало звичним пов'язувати духовність із причетністю до вищих моральних, культурних цінностей, оцінювати духовний розвиток людини за різноманітними параметрами, тільки не її релігійністю. Разом з тим віками напрацьовані традиції сімейного виховання захищали віруючі сім'ї навіть у важкі часи воєнного атеїзму, ставши своєрідним духовним заслоном, за яким панувала особлива атмосфера опору та віри. Сьогодні все більше українських сімей повертаються в лоно церкви, а отже, все більше вплив сімейного виховання буде позначатися на загальній духовній атмосфері, на